

מכות ב

עניין: כאשר זמם ולא כאשר עשה

מהר"ל באר הגולה באר השני

רמב"ן דברים יט, יט

(יט) **כאשר זמם**. "ולא כאשר עשה, מכאן אמרו הרגו - אין נהרגין²²⁰", לשון רש"י מדברי רבותינו (מכות ה: 221). והטעם בזה²²², בעבור כי משפט העדים הזוממין בגזרת השליט, שהם שנים ושנים²²³, והנה כאשר יבואו שנים ויעידו על ראובן שהרג את הנפש ויבואו שנים אחרים ויזימו אותם מעדותם צוה הכתוב שיהרגו, כי בזכותו של ראובן שהיה נקי וצדיק בא המעשה הזה, אילו היה רשע בן מות לא הצילו השם מיד ב"ד, כאשר אמר (שמות כג ו) "כי לא אצדיק רשע".

אבל אם נהרג ראובן, נחשוב שהיה אמת כל אשר העידו עליו הראשונים, כי הוא בעונו מת ואילו היה צדיק לא יעזבונו ה' בידם, כמו שאמר הכתוב (תהלים לו ג) "ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפוטו". ועוד, שלא יתן ה' השופטים הצדיקים העומדים לפניו לשפוך דם נקי, כי "המשפט לאלהים הוא"²²⁴ ו"בקרב אלהים ישפוט". והנה כל זה מעלה גדולה בשופטי ישראל, והבטחה שהקב"ה מסכים על ידם ועמהם בדבר המשפט²²⁵.

וזה טעם "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'" (פסוק יז), כי לפני ה' הם עומדים כבואם לפני הכהנים והשופטים, והוא ינחם בדרך אמת²²⁶, וכבר הזכרתי מזה בסדר ואלה

משפט צדק. ואם יקשה אם כן לא היה החוטא מקבל עונשו. דבר זה אין קשיא כי מי יפקוד אותו על חטאו אם יהרוג במסתרים או יגלה עריות או יגנוב, הלא אותו שידע הכל לפניו כחשיכה כאורה הוא הדיין והוא העד, ויהיה גם כן דבר זה כאלו עשה בסתר שודאי יהי' נפקד על חטאו בכלל ופרט, ולכך לא יומת רק אם מדת הדין נתון שיומת בב"ד או ידין אותו למיתה. ולכך הדין דין אמת מה שאמרו הרגו אין נהרגין לא הרגו נהרגין, שאף כי מצד גודל העבירה יותר ראוי שיהי' חייב מיתה כשהרגו, מ"מ מצד עצם הדין ראוי יותר להיות נהרגין כשלא הרגו ויזמו להרגו. ואף כי עדים זוממין לא עשו מעשה רק

ועוד תדע להבין דברי חכמים העמוקים והם דברי אמת מה שאמרו כאשר זמם ולא

כאשר עשה כי זהו מסגולת המחשבה. וזה כי אין ראוי לפי הסברא שיהי' דין עד זומם למיתה שהרי אין כאן רק מחשבה בלבד, ומה שתתורה חייבה את עד זומם מיתה הוא בשביל שראוי שתהיה המחשבה שהי' רוצה לעשות לאחיו נהפך אותה המחשבה עליו בעצמו, והוא הי' חושב להרגו יהי' נהפך עליו ויהיה דינו להיות נהרג. וכמו שאמר הכתוב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ולמה תוצרכה התורה לתלות הטעם בזה, אבל התורה אמרה שישוב המחשבה בראשו אשר חשב לעשות תהיה אותה המחשבה נהפך עליו. ומצינו בכל מקום כי ראוי לפי השכל כי אשר חשב מחשבת און נהפך אותה המחשבה עצמה על החושב, כמו שאמר (אסתר ט') ישוב מחשבת המן על ראשו אשר חשב לאבד את היהודים וכן

בכל מקום. וזה כי המחשבה קלה היא להיות נהפך על החושב, כאשר המחשבה אינה יוצא לפעל והיא נהפכת על החושב. משל זה מי שזורק אבן על דבר אחד, שאם אין אותו דבר מקבל האבן אזי האבן נהפך על הזורק כי יתהפך האבן עליו. ולפיכך אמרו ז"ל (שבת צ"ז, א') כל החושד בכשרים לוקה בגופו כי כאשר חושד חבירו במחשבתו והרי חבירו אין מקבל אותה מחשבה שהרי היא היא שקר, ולכך המשפט שתהי' אותה המחשבה נהפכת על החושב עצמו. כי המחשבה אינה רק כמו זורק אבן בדבר אחד, אם אותו דבר מקבל האבן אין האבן חוזר עליו ואם אין מקבל האבן אותה המחשבה פועל בו כי נהפך עליו. ובדאי דבר זה למדו ממה שחייבה התורה עד זומם מיתה כאשר זמם ולא כאשר עשה, כי כאשר העד עדיין במחשבתו אשר חושב לעשות הרי אותה המחשבה נהפכת עליו עד שהוא נידון באותה מחשבה, שהרי הוא עצמו עוסק בדבר זה להרוג ובקל יאמר על זה שיהיה נהפך על החושב מאחר שהוא חושב לעשות, ודבר שהוא קל שיצא אל הפעל הוא יוצא אל הפעל, אבל כאשר עשה, אין שייך לומר שתהיה המחשבה נהפכת עליו כלל כי קרוב להיות נדון העד במחשב שהוא היה רוצה לעשות. וכמו שאמר אחשוורוש (אסתר ז') כאשר אמרו גם הנה העץ אשר עשה המן וגו' ואמר המלך תלהו עליו כי מחשבתו יהיה נהפך עליו. אבל אם המעשה כבר נעשה כיון שאין שייך לומר זה אינו נדון למיתה ולפיכך אמרו החושד בכשרים לוקה בגופו, כי החשד עצמו שחושד את אחד ובמחשבתו שכך עשה אדם אחד והוא לא עשה, אותה מחשבה נהפך עליו ונלקה בגופו.